

Aan: het college van burgemeester en
wethouders van Midden-Delfland

Postbus 1

2636 ZG SCHIPLUIDEN



Zoetermeer, 25 maart 2021

Onderwerp: Verzoek aanwijzing complex St. Jacobuskerk Schipluiden als gemeentelijk monument.

Ons kenmerk: 2021-18

Geacht college,

Hierbij verzoekt de Stichting Cuypersgenootschap de gemeente Midden-Delfland tot aanwijzing van het complex van de rooms-katholieke parochiekerk St. Jacobus de Meerdere, kadastraal gesitueerd aan Burgemeester Musquetiersingel 56-58, 2636 GG te Schipluiden, als gemeentelijk monument. Wij verzoeken u ingevolge artikel 5 van de Erfgoedverordening Midden-Delfland 2017 de daartoe benodigde procedure op te starten.

Het huidige kerkgebouw kwam tot stand ter vervanging van de neoclassicistische parochiekerk uit 1840, die ten noordoosten van de huidige dorpskern van Schipluiden in de buurtschap Op Hodenpijl ligt. De plannen voor een nieuwe kerk in Schipluiden ontstonden reeds voor de Tweede Wereldoorlog. De bouw van een eerste kerk (1938), een ontwerp door architect Hendrik Willem Valk (1886-1973), kon door de crisisjaren niet doorgaan.¹ Na de oorlog zette de parochie de nieuwbouw door. Na enkele jaren van voorbereidingen en een korte bouwperiode kwam het kerkgebouw begin jaren '60 gereed volgens een uitgesproken modern ontwerp van Hendrik Valk in samenwerking met diens zoon Gerard. Ook de inrichting van het kerkgebouw komt uit de pen van Valk. De consecratie door de bisschop van Rotterdam, Mgr. M.A. Jansen, vond plaats op 4 april 1964.²

Het kerkgebouw en de pastorie liggen op een ruim en groen – min of meer rechthoekig – perceel midden in de zuidelijke naoorlogse uitbreiding van Schipluiden. De hoofdingang ligt op het oosten en is naar een plantsoen (Schoolplein) gekeerd. Op de noordwesthoek van de kerk ligt de pastorie en ten zuidwesten ervan ligt parochiecentrum De Schelp. Pastorie en parochiehuis grenzen aan de Burgemeester van Gentsingel. De situering op een vrij perceel in de wijk moest de parochiegedachte stedenbouwkundig gezien vorm geven. Doordat de kerk geen toren heeft, is zij echter niet beeldbepalend in de dorpskern. Het geheel is het beste waar te nemen vanaf het plantsoen aan de oostzijde.³

De St. Jacobuskerk in Schipluiden is de laatste kerk uit het omvangrijke oeuvre van Hendrik Valk, die in de naoorlogse jaren werd geassisteerd door zijn zoon Gerard. De architectuur is opmerkelijk, omdat het in een zeker opzicht radicaal afwijkt van de traditionalistische bouwstijl die vader en zoon Valk voorheen hanteerden. Toen de kerk gebouwd werd, stond de rooms-katholieke kerkbouw in het teken van vernieuwing, aangestuurd door de liturgische inzichten bij het Tweede Vaticaans Concilie (periode 1962-1965). Uitgangspunt was dat het altaar in het middelpunt tussen de gelovigen

¹ J. van der Vaart, *Hendrik Willem Valk (1886-1973): moderne bouwtechniek – neoromantische esthetiek*, Stichting BONAS, 2007, blz. 290.

² Parochiegeschiedenis op de website van de parochie.

³ Gegevens ontleend aan Google Maps.

moest staan en de priester stond voortaan met zijn gezicht naar de gemeenschap in plaats van andersom, wat voorheen gebruikelijk was. Hierdoor konden de parochianen actief deelnemen aan de H. Mis.⁴

Het kerkgebouw is een centraalbouw in de vorm van min of meer een onregelmatige zeshoek: de gevels aan de oostzijde – waar de hoofdingang zich bevindt – en de westzijde zijn licht ingeknikt en zijn korter dan de overige vier gevels aan respectievelijk de noord- en zuidzijde. De hoofdingang is te bereiken via een uitgebouwde ronde trap en bevindt zich onder een schuin omhooglopende luifel, precies in het midden van de ingeknikte gevel. De dubbele deuren worden omgeven door een raampartij. Links naast de hoofdingang zit een devotiekapel met klein rond venster. Ter markering van het portaal staan aan beide zijden oprijzende gevelaccenten. Aan de achtergevel bevatten de zijgevels eveneens dergelijke oprijzende uiteinden, waarvan die op de zuidwesthoek een opening met luidklok bevat. Boven het priesterkoor in het midden van de kerkruijmt staat een ruitvormige lantaarn met hoge onregelmatige vensters, die aan de bovenkant schuin aflopen, gelijkend met de schuin aflopende daklijst. De hoeken aan de west- en oostzijde van de lantaarn zijn – evenals de voor- en achtergevel – licht ingeknikt en bevatten elk een hoog, rechthoekig venster. Op de oostelijke punt van de lantaarn staat een kruis.

Het dak boven de kerkzaal maakt een zeer lichte hellingshoek in de breedte, terwijl het dak boven de koorlantaarn naar binnen toe een forse knik in de lengterichting maakt. Als gevolg van het onregelmatige lijnenspel van gevels en daken heeft de kerk een merkwaardig, haast expressief aandoend silhouet, dat enige associatie met de antroposofische architectuur oproept. De daken zijn bedekt door bitumen. De uit lichtgele baksteen opgetrokken gevels worden in de lange zijgevels doorbroken door rechthoekige vensters met abstract glas-in-lood uit de bouwtijd. De vensters in de koorlantaarn zijn met dito geelkleurig glas-in-lood gevuld, hetgeen voor een mystieke lichtinval boven het altaar zorgt. Op de hoeken tussen de zijgevels aan de noord- en zuidzijde bevinden zich zijingangen.⁵

Bij binnenkomst door de hoofdingang valt de wijds overzichtelijke ruimte op, waarin alle zichtlijnen op het altaar in het midden zijn gericht. De constructie van de kerk bestaat uit stalen kolommen, ter ondersteuning van de koorlantaarn, en dito liggers die het dak dragen. De muren bestaan ook binnen uit lichtgele baksteen in wild verband. Het inwendige dak is een beschoten kap, waardoor een optimale akoestiek wordt gegarandeerd.

Liturgisch gezien vernieuwend voor de bouwtijd is het bankenplan: de door de architect ontworpen banken staan in concentrische rijen aan beide zijden van het altaar, d.w.z. in de dwarsrichting. Het priesterkoor is in de loop van de jaren 2010 gewijzigd ten behoeve van een intiemere misviering: het zwartmarmeren altaar is vervangen door een verplaatsbare altaartafel. Het oorspronkelijke altaar staat nu achterin aan de zijkant. De communiebanken zijn verwijderd. De randen van de koorvloer zijn geaccentueerd met zwart marmer. De rest van de kerkvloer bestaat uit geelbruine plavuizen. Tussen de hoofdingang en het priesterkoor staat op een verdiepte vloer de doopvont. Achter het priesterkoor staat een orgel met pijpwerk van de firma Vollebregt uit 1867, afkomstig uit de vorige kerk, en een kast uit de bouwtijd van de huidige kerk van de firma Vermeulen. Ter weerszijden van het orgel staan ingebouwde bijruimten ten behoeve van de sacristie met daarboven een zangkoor. Kortom, alle interieuronderdelen zijn als een concentrische eenheid rond het altaar ontworpen, passend bij de eigentijdse liturgische wensen.⁶

De pastorie aan de noordwestzijde is een fors blokvormig pand van twee bouwlagen onder een plat dak. De verdiepte voorgevel wordt gemarkeerd door een met grijze natuursteen beklede schoorsteen, een entree en een lang horizontaal venster op de eerste verdieping. De pastorie is door midden van een laag tussenlid met de kerk verbonden. Ten zuidwesten van het kerkgebouw ligt het aangebouwde parochiecentrum De Schelp, dat uit blokvormige volumes van één bouwlaag en ongelijke hoogte bestaat en eveneens platte daken heeft. In de zuidgevel bevindt zich een ingang met rond uitgebouwde trap.

De rooms-katholieke parochiekerk van de heilige Jacobus te Meerdere met parochiehuis en pastorie is monumentwaardig om de volgende redenen:

Architectuurhistorisch gezien vanwege de typologische zeldzaamheid binnen de rooms-katholieke kerkbouw van de jaren 1960, getuige de uitgesproken experimentele vormgeving, die radicaal afwijkt van de traditionele bouwkunst, ook binnen het oeuvre van vader en zoon Valk; vanwege de vooruitstrevende plattegrond in de vorm van een onregelmatige zeshoek en de dito inrichting, waarin het altaar het centrische middelpunt vormt, passend bij de liturgische idealen van het Tweede Vaticaans Concilie.

⁴ Oeuvreljst van Hendrik en Gerard Valk op www.archimon.nl.

⁵ Exterieurfoto's van de kerk staan op www.reliwiki.nl en op Google Streetview. Op Streetview zijn ook de pastorie en het parochiehuis te zien.

⁶ Interieurfoto's van de kerk met de oorspronkelijke en huidige situatie staan op www.reliwiki.nl. Volgens de website van de parochie waren er in 2011 plannen voor een inwendige wijziging van het kerkgebouw.

Stedenbouwkundig gezien vanwege de markante ligging als visuele afsluiting van de westkant van het plantsoen in de naoorlogse uitbreiding van Schipluiden en vanwege de ruimtelijke samenhang met de uit dezelfde periode daterende pastorie en parochiehuus aan de Burgemeester van Gentsingel in samenhang met de groenvoorzieningen, kenmerkend voor de situering van een kerk in een naoorlogse wijk.

Cultuurhistorisch gezien vanwege de betekenis van het gebouw voor de ontwikkeling en expansie van de rooms-katholiek bevolking van Schipluiden en omgeving gedurende de twintigste eeuw; na eeuwenlang op een perifere locatie te hebben gekerkt kregen zij weer een eigen kerkgebouw binnen de dorpskern van Schipluiden.

Verder cultuurhistorisch en stedenbouwkundig van belang vanwege de nabijheid van het in 2017 aangewezen gemeentelijk monument de RK-Sint Jozefschool aan het Schoolplein uit 1939-1940, eveneens ontworpen door H.W. Valk met een uitbreiding uit 1954.



Hoogachtend,
Het bestuur van Stichting het Cuypersgenootschap,
Namens deze,

Leo (L.W.) Dubbelaar, secretaris

I.a.a. - Gemeenteraad van Midden-Delfland

- Kerkbestuur Onze Lieve Vrouw van Sionparochie
- Bisdom Rotterdam
- Erfgoedvereniging Bond Heemschut